SIRKULYAR IQTISODIYOT: IQTISODIYOTNING YANGI YO‘NALISHI SIFATIDA

Rahbar: ***Xudoykulov Mamarasul Radjabovich***
*Talaba:****Akmalova Parizoda Davron qizi***
Toshkent to‘qimachilik va yengil sanoat instituti iqtisodiyot fakukteti talabasi

Annotatsiya: *Maqolada O‘zbekiston Respublikasida sirkulyar iqtisodiyot tizimini shakllantirish va rivojlantirish masalalari ham tahlil qilingan. Tadqiqotda chiqindilarni qayta ishlash, “nol chiqindi” tamoyilini joriy etish hamda ushbu tizimning iqtisodiy va ekologik samaradorligi o‘rganilgan.*

Аннотация: *В статье анализируются процессы формирования и развития системы циркулярной экономики в Республике Узбекистан. Исследуются вопросы переработки отходов, внедрения принципа «нулевых отходов» и оценка экономической эффективности данной системы.*

Annotation: *The article analyzes the formation and development of the circular economy system in the Republic of Uzbekistan. It examines waste recycling, the implementation of the “zero waste” principle, and the assessment of the system’s economic and environmental efficiency.*

Kirish

So‘nggi yillarda sirkulyar iqtisodiyot dunyo miqyosida barqaror rivojlanishning eng muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi. O‘zbekistonda ham bu yo‘nalish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar olib borilmoqda. Sirkulyar iqtisodiyot resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash va ekologik xavfsizlikni ta’minlash orqali iqtisodiy o‘sishga xizmat qiladi.

Sirkulyar iqtisodiyot (yoki yopiq tsiklli iqtisodiyot) – bu resurslardan foydalanishda “ishlab chiqarish – iste’mol – chiqindisiz qayta ishlash” prinsipi asosida qurilgan iqtisodiy modeldir. Asosiy maqsadi – tabiiy resurslarni tejash, chiqindilarni kamaytirish va atrof-muhitga zarar yetkazmasdan iqtisodiy faoliyatni davom ettirishdir.

Oddiy qilib aytganda, sirkulyar iqtisodiyot “hech narsa bekorga ketmasin” degan tamoyilga asoslanadi. Masalan:Ishlab chiqarishda ishlatilgan xomashyo va materiallar imkon qadar qayta ishlanadi.Eskirgan mahsulotlar yoki chiqindilar yangi mahsulotlarga aylantiriladi. Mahsulotlarni ishlab chiqarish va iste’mol qilish jarayonida energiya va suv kabi resurslar tejalanadi.

Asosiy qism

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2025-yil 24-martdagi PF-56-sonli Farmoni “Chiqindilarni qayta ishlash sohasini yana-da takomillashtirish hamda kompleks tizimlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi

hujjat sirkulyar iqtisodiyot rivojida muhim bosqich bo‘ldi. Mazkur hujjat chiqindilarni kamaytirish, ularni poligonlarga yubormaslik, qayta ishlashni kengaytirish hamda “nol chiqindi” tamoyilini joriy etishni nazarda tutadi.

Farmon asosida Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligi huzurida Chiqindilarni boshqarish va sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish agentligi tashkil etildi. Ushbu agentlik chiqindilarni qayta ishlash, ularni energiya manbai sifatida qayta foydalanish va yangi ekosanoat zonalarini yaratish bilan shug‘ullanadi.

Ekosanoat zonalari faoliyatining asosiy yo‘nalishlari

Yo‘nalish	Mazmuni
Chiqindilarni kamaytirish	2030-yilgacha poligonlardagi chiqindilar hajmini 50 foizga qisqartirish.
Qayta ishlash tizimi	Yangi chiqindilarni poligonlarga yubormasdan, maksimal darajada qayta ishlash yoki utilizatsiya qilish.
‘Nol chiqindi’ tamoyili	Chiqindilardan ekologik toza energiya va mahsulot ishlab chiqarishga ixtisoslashgan zonalar yaratish.
Investitsiyalar	Soha investitsion jozibadorligini oshirish va xorijiy investorlarni jalb etish.

Ekosanoat zonalari doirasida chiqindilardan foydalanib, ikkilamchi mahsulotlar ishlab chiqarish, energiya olish hamda yangi ish o‘rinlarini yaratish rejalashtirilgan. Bu esa sirkulyar iqtisodiyotning nafaqat ekologik, balki iqtisodiy jihatdan ham foydali ekanini ko‘rsatadi.

So‘nggi yillarda dunyodagi ko‘plab mamlakatlar yopiq siklli (sirkulyar) iqtisodiyot ekologik muammolarni hal qilishning asosiy chorasi, deb hisoblamoqda. Chunki u atrof-muhit ifloslanishining oldini olish bilan bir qatorda, resurslarni tejash, biologik xilma-xillikni asrash, ishlab chiqarish va iste’mol qilishning barqaror modellarini yaratish, iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashish, ushbu yo‘nalishlarda innovatsiyalarni tatbiq etish, biznesni rivojlantirish va qo‘shimcha ish o‘rinlarini yaratish imkonini beradi.

Bu bejiz emas. Sababi butun dunyoda chiqindilarning hosil bo‘lish sur’ati yil sayin oshib bormoqda. 2020 yilda dunyoda jami 2,24 milliard tonna qattiq chiqindi hosil bo‘lgan. Uning atigi 17 foizi qayta ishlangan. 2050 yilga borganda, aholining tez sur’atlar bilan o‘sishi va urbanizatsiya tufayli yillik chiqindilarning vujudga kelishi 2020 yildagiga qaraganda 73 foizga oshib, 3,88 milliard tonnaga yetishi kutilmoqda.

Shu bois dunyodagi qator mamlakatlar qattiq maishiy chiqindilarning hosil bo‘lishini kamaytirish va mahsulotlardan takroran foydalanish yoki ularni qayta ishlash uchun zarur chora-tadbirlarni ko‘rmoqda. Masalan, Niderlandiya 2030 yilga borib resurslardan foydalanishni 50 foizga kamaytirish va 2050 yilga borib chiqindilarsiz yopiq siklli iqtisodiyotga to‘liq o‘tishni maqsad qilgan. Fransiyada esa 100 foiz yopiq siklli iqtisodiyotga o‘tishga oid 50 ta chora-tadbirni o‘z ichiga olgan Yopiq siklli iqtisodiyotnining yo‘l xaritasi ishlab chiqilgan.

O‘zbekiston ham mamlakatda yopiq siklli iqtisodiyotni tatbiq etish va rivojlantirishga harakat qilayapti. 2019 yilda qattiq maishiy chiqindilarni qayta ishlashning samarali va zamonaviy tizimini yaratishni nazarda tutuvchi “2019-2028 yillar davrida O‘zbekiston Respublikasida qattiq maishiy chiqindilar bilan bog‘liq ishlarni amalga oshirish strategiyasi” tasdiqlangan. Strategiyada hosil bo‘ladigan qattiq maishiy chiqindilarning kamida 60 foizini qayta ishlashni ta’minlash, o‘ziga xos xususiyatga ega qattiq maishiy chiqindilarni qayta ishlash hajmini 25 foizgacha oshirish va chiqindi poligonlarida ko‘mib yuboriladigan qattiq maishiy chiqindilar hajmini 60 foizgacha kamaytirish kabi maqsadli ko‘rsatkichlarga erishish ko‘zda tutilgan.

Sirkulyar iqtisodiyot mamlakat iqtisodiyotining barqaror va samarali rivojlanishiga xizmat qiladi. U resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash orqali ishlab chiqarish xarajatlarini qisqartiradi hamda iqtisodiy mustaqillikni mustahkamlaydi.

Bu model yangi ish o‘rinlarini yaratadi, innovatsion texnologiyalarni rivojlantiradi va ekologik xavfsizlikni ta’minlaydi. Natijada, mamlakatda iqtisodiy o‘sish sur’atlari barqarorlashadi, raqobatbardoshlik ortadi va barqaror rivojlanish uchun mustahkam poydevor yaratiladi.

Xulosa

Sirkulyar iqtisodiyot O‘zbekiston uchun barqaror rivojlanishning muhim yo‘nalishidir. U chiqindilarni kamaytirish, resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilishga xizmat qiladi. Mamlakatimizda bu yo‘nalishda amalga oshirilayotgan strategiyalar iqtisodiy samaradorlikni oshirib, yangi ish o‘rinlarini yaratish va ekologik tozalikni ta’minlashga yordam beradi. Shu sababli, sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish kelajak avlodlar uchun toza va farovon muhit yaratishning eng to‘g‘ri yo‘lidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni — “Chiqindilarni qayta ishlash sohasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”, 2025-yil 24-mart, PF–56-son.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori — “Hududlarda muhandislik-kommunikatsiya infratuzilmasini rivojlantirish to‘g‘risida”, 2020-yil 18-dekabr, PQ–4929-son.
3. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish vazirligi — “Sirkulyar iqtisodiyot konsepsiyasi”, Toshkent, 2024.
4. Abdurahmonov B. — “Barqaror rivojlanishda sirkulyar iqtisodiyotning o‘rni”, Toshkent, 2023.

